Leegloop

De Spaanse schrijver Fernando de Rojas schijnt eens te hebben gezegd dat „uit het feit dat iets niet wit is, men nog niet moet opmaken dat het dus zwart is". Een toepasselijk gezegde bij de discussie over het fenomeen leegloop. Binnen de Koninklijke landmacht (want daar speelt zich dit voornamelijk af) wordt over dit onderwerp verschillend gedacht. In feite vallen er twee meningen te beluisteren en — onder verwijzing naar Fernando de Rojas — ook hierbij is het gelijk van de een nog niet het ongelijk van de ander.

De ene mening wordt vertolkt door de operationele commandanten. Die zijn van mening dat zij maar nauwelijks erin slagen binnen de beschikbare tijd hun eenheid naar behoren op te leiden voor de taak die in crisis- en oorlogstijd moet kunnen worden uitgevoerd. Zij wijzen dan op de toegenomen complexiteit van de enkelvoudige wapensystemen en op problemen om die verschillende — toch al zo complexe — wapensystemen samen te smeden tot een flexibel werkend team dat gedurende lange tijd kan optreden in de onoverzichtelijkheid en verwarring die een moderne oorlog ongetwijfeld zal kenmerken. Vervolgens wijzen zij op de beperkte oefenmogelijkheden en de steeds maar afnemende netto opleidingstijd, dit laatste onder meer veroorzaakt door de verlof- en compensatieregelingen. Kortom, volgens hen komen zij tijd te kort en zijn de eenheden meer dan druk bezet; de dagelijkse praktijk bij 1Lk lijkt hen hierin gelijk te geven.

En zo komen we bij de andere opvatting terecht, namelijk die van de belangenverenigingen van dienstplichtige militairen. Die klagen steen en been over het feit dat volgens hen veel soldaten hun diensttijd in ledigheid doorbrengen en worden beziggehouden. Volgens hen kan de diensttijd veel korter. Afgezien van de bekende retoriek, in de boodschap zèlf schuilt — zeker uit hun optiek — de nodige waarheid. Er is immers een aantal eenvoudige (soldaten)functies, waarvan de voor die functies benodigde kennis en vaardigheid in een relatief korte tijd kunnen worden aangeleerd. En het maakt voor die dienstplichtige vervolgens nog maar weinig verschil of hij daarna zijn kennis en vaardigheid beoefent en verdiept in het kader van een elementaire bouwsteenoefening of gedurende een grote legerkorpsoefening; hij doet gewoon hetzelfde — in zijn ogen vaak oninteressante — werk. Argumenten als de noodzaak voor onderdeelstraining en teamvorming zullen zijn mening waarschijnlijk niet fundamenteel wijzigen. Daarbij komt nog de ongelukkige omstandigheid dat behalve die functionele taken vaak nog een aantal algemeen „ondersteunende" werkzaamheden moet worden verricht; werkzaamheden die uit kostenoverwegingen niet aan (civiele) derden worden uitbesteed, hoewel dat in vele gevallen best zou kunnen. Hierbij valt te denken aan huishoudelijke en wachtdiensten, aan steunverlening e.d. Dit soort werkzaamheden heeft in het algemeen een ding gemeen, namelijk dat ze (en meestal niet ten onrechte) als vervelend en weinig uitdagend worden ervaren.

Deze tegenstelling vormt de kern van het probleem waarvoor de Koninklijke landmacht gesteld staat. In essentie al een oud probleem (in feite zo oud als de dienstplicht), maar als gevolg van een aantal ontwikkelingen thans geactualiseerd en beklemtoond. De problematiek wordt nog versterkt door de noodzaak in het kader van de afschrikkingsstrategie en crisisbeheersing over direct inzetbare en goed geoefende gevechtseenheden en de daarbij behorende ondersteuning te kunnen beschikken. En

dat betekent dan weer dat ten minste een proportioneel deel van het legerkorps paraat aanwezig zal moeten zijn en dat het andere (mobilisabele) deel adequaat moet kunnen worden gevuld. Met andere woorden: in het kader van de oorlogsvoorkoming is er sprake van een soort aanwezigheidsnut, vergelijkbaar met dat van bv. de brandweer. Dat geldt voor de organisatie als geheel en dat geldt in feite ook min of meer in gelijke mate voor een aantal individuen binnen die organisatie.

Wat nu te doen? Op grond van een aantal operationele en andere factoren kan onzes inziens de algehele duur van de dienstplichttijd niet worden bekort, integendeel zelfs; bovendien wordt dezerzijds betwijfeld of met een dergelijke maatregel het leegloopprobleem zou worden opgelost, maar dat terzijde. Blijft dus de vraag hoe dan de leegloopproblematiek aan te pakken.

De radicaalste oplossing zou de afschaffing van ons huidige kader/militie-legervormingssysteem zijn. Bij een vrijwilligerskrijgsmacht is het vereiste opleidingsniveau immers aanzienlijk beter te handhaven en het aspect leegloop — zo het al zou bestaan — wordt veelal niet als zodanig ervaren. Vele commissies hebben zich in het verleden reeds gebogen over een of ander aspect van het Nederlandse dienstplichtstelsel. Het fundamenteelst is de commissie Mommersteeg ermee bezig geweest. Deze zou in 1975 een onderzoek doen naar de wenselijkheid en mogelijkheid van een vrijwilligerskrijgsmacht. Haar rapport verscheen in 1977 met als conclusie: voorlopig niet overgaan tot het vormen van een kader-vrijwilligerskrijgsmacht. Belangrijke overwegingen waren toen de te verwachten wervingsresultaten en de stijgende personeelskosten; en ook maatschappij-politieke overwegingen speelden een rol. Dat was 12 jaar geleden en het is de moeite waard na te gaan of die conclusies nog steeds valide zijn.

Next best zou het invoeren van een variabele of gedifferentieerde diensttijd zijn. Het principe daarvan is dat de werkelijke duur van de eerste oefening afhankelijk wordt gesteld van ingewikkeldheid en zwaarte van de functie. In feite kennen wij dit al op beperkte schaal voor kader- en specialistenfuncties, maar dit systeem zou verder kunnen worden verfijnd en uitgewerkt. Ook bij een dergelijk systeem blijft het vereiste opleidingsniveau gehandhaafd en wordt leegloop zo veel mogelijk voorkomen. Erg origineel is het idee overigens evenmin, want deze optie (en varianten daarop) zijn reeds enkele malen onderzocht: in 1978 door de Commissie Onderzoek dienstplichtsystemen (Codis) en in 1983 door de Stuurgroep Aanpassing diensttijden (Stadi). Weliswaar waren toen de vertrekpunten anders dan die thans ter discussie staan, maar op grond van voornamelijk de politiek-maatschappelijke argumenten bleken ook deze opties toen niet acceptabel.

Dat betekent dus een continuering van het huidige kader-militiestelsel, waarbij een zekere mate van leegloop op de koop toe zal moeten worden genomen; dat blijkt inherent aan het systeem. Maar bij die constatering mag het uiteraard niet blijven: tevens zal een reeks maatregelen moeten worden genomen om het verschijnsel zoveel mogelijk terug te dringen.

Daarbij past een kanttekening; welke structurele maatregelen wij ook verzinnen om leegloop terug te dringen, veel van het effect zal afhangen van de directe commandanten. Zij zullen moeten leren inspelen op de door hen onderkende mogelijkheden. Zij zullen daartoe dan ook ruimere bevoegdheden en middelen moeten krijgen. Maatregelen zijn immers slechts voorwaarden scheppend; het succes zal afhangen van de creativiteit en inventiviteit van de commandanten.

